

**P**

**ρα**: κλητ. επιφ., βρε, *πού είσι ρα αχαΐριφτι*; δεσ δ.δ. 1 στχ. 13, [μωρέ > ωρέ \*\*> *αρέ* > *αρά* > *ρα*].

**-ρα**: δεσ -ρας.

**ραβουνιασ(ι)κός, -κιά/-κή**: αρραβωνιαστικός, αλλ. *αρραβουνιασ(ι)κός*, -κιά/-κή.

**ραγάνα**, η· συνεχής γκρίνια, ενοχλητικό μουρμουρητό, \*\*[αρχ. ῥήγγυμι/ῥηγγύω (σημ. και ξεφωνίζω) > ἔρραγην (ρίζα ΡΑΓ), αλλού ραγάκι (=θύελα με στρόβιλο)].

**ραγανίζουμι**· ρ., *ραγανίζουμαν*, γκρινιάζω συνεχώς, μουρμουρίζω ασταμάτητα και ενοχλητικά, [*ραγάνα*].

**Ράγκινα**, η· προσων., η γυναίκα του Ράγκου, δεσ δημ. τραγ. 4.

**ράγκους**, ο· η λ. χρησ. ως προσων. αλλά και για χαρακτηρισμό αυτών που πίνουν πολύ νερό, αλλ. ο *ριάγκους*, Νιγρ., \*\*[αρχ. ῥάξ(=ρώγα) > ράγα, από το γεγονός ότι φούσκωνε σαν τη ρώγα].

**ραΐζου**· ρ., *ράιζα, ράισα, ράϊσ(η)κα*, ραγίζω, ουσ. το *ράισμα*, [αρχ. ῥήγγυμι > μσν. ραγίζω].

**ρακί**, το· η ρακή, [εβρ. *arak*(=πνεύμα) > αραβ. *árak*(=αρχικά ιδρώτας) > τουρ. *raki*].

**ρακουκάζανου**, το· ο αποστακτήρας, από τον οποίο παίρνουν το *τσίπρου*, [*ρακί* + *καζάνι(καζανιά)*].

**ρακουπαπάρα**, η· αυτός που πίνει πολύ ρακί, [*ρακί* + *παπάρα*].

**ραμόνα**, η· στη Νιγρ. μια παραλλαγή του παιχνιδιού *τσίκκα*, [φ. *ραμόνα*].

**ράνου**, θα· ρ., γνωστό μόνο από τον τύπο του μέλλ. χωρίς δική του σημασία, χρησ. με το ρ. *κάνου*, για να απαντήσει κάποιος ειρωνικά σε απειλές της μορφής *θα σι δείξου, θα σι κάνου*, οπότε η απάντηση είναι *θα μι κανς κι θα μι ρανς* = δε θα μου κάνεις τίποτε, σαν να απαντά δηλαδή ο απειλούμενος ειρωνικά ότι θα τον ράνουν με λουλούδια, \*\*[αρχ. ραίνω].

**ράντζαλου**, το· ρούχο κουρελιασμένο, χαλασμένο τσαμπί που έμεινε με λίγες και ψιλές ρώγες, [Λ.Ηπ. λατ. *cepicio* > ρέντζελο].

**ράντιους, -τια, -τιου**· τιποτένιος, χρησ. σε φρ. μαζί με τις αντων. *τέτοιους, πάντοιους*, όταν θέλουν να κατηγορήσουν ή να ειρωνευτούν κάποιον, πληθ. *ράντιανοι, εμοι τέτιανοι κι οι ράντιανοι απόμνι να μας πουν τι θα κάνουμι*, \*\*[ράνου, που περιέχει τη σημ. του τίποτε, και επίδρ. του *πάντοιους*].

**-ρας, -ρα**· μεγεθ. κατ., π.χ. ο *παλάβρας*, η *παλάβρα*, δεσ και *-αράς*.

**ράσπα**, η· λίμα με μεγάλα δόντια κατάλληλη για τη λείανση των ξύλων, δεσ *ξυλουφάγους*, [ιταλ. *gaspa*].

**ραστ**· η κατάλληλη στιγμή, τότε που είναι εύκολο να γίνει κάτι, *άμα θα ρθει στου ραστ, θα γέν(ει) κι αυτό*, [αρχ. ῥάδιος (=εύκολος) > υπερθ. ῥάστος].

**ράχ(η)**, η· ράχη, βουνοκορφή, πλάτη, *το 'κουψα στ' ράχ(η) κι του ήφιρα του σακί*, δεσ πρμ. 213 και πρμ. φρ. 58, [αρχ. ῥάχις].

- ραχιά**, η· η ποσότητα, από ξύλα ή άλλα υλικά, που μπορεί κάποιος να σηκώσει στη ράχη του, *δυο ραχιές κόμα κι του γιόμουσαμι του κάρου*, [ράχ(η)].
- ραχουκόκαλη**(η), η· σπονδυλική στήλη, [ράχ(η) + αρχ. κόκκαλος].
- ραχών(ι)**, το· ράχη στο βουνό, κορυφή, [μσν. ράχων(=ράχη) > υποκ. ραχώνιν].
- ρέλ(ι)**· κατ. υποκ., π.χ. *κουρτσαρέλ(ι)*, \*\*[-αρουζ/-άρα + -έλ(ι)].
- ρέντας, -ντινα**, ο· κακοντυμένος, *παρταλάς*, \*\*[λατ. cencio > ρέντζελο, (Λ.Ηπ.)].
- ρετσίνα**, η· είδος βαμβακερού γυαλιστερού υφάσματος με πυκνή ύφανση, με το οποίο έκαναν πρόχειρα παντελόνια για τη δουλειά, αφού πρώτα το έπλυναν για να φύγει η γυαλάδα του και να μαζέψει, αλλ. η *ριτσίνα*, \*\*[αρχ. ρητίνη > λατ. resina > ρετσίνα, η ρετσινιά ήταν αρχικά δερμάτινο έμπλαστρο αλειμμένο με ρητίνη, και πιθανώς η υφή του υφάσματος σχετίστηκε με αυτήν του έμπλαστρου].
- ρεύουμι**· ρ., *ρεύουμαν, ρέφκα*, ρεύομαι, αλλ. *αρεύουμι*.
- ρεύσ(η)**, η· ονειρώξη, ακούσια εκσπερμάτωση στον ύπνο, [αρχ. ῥέω > μτγν. ῥεῦσις].
- ρέχα**, η· φλέγμα, *φλέμα*, [αρχ. ῥέγγω].
- ρέψ(ι)μου**, το· ρέψιμο, το αποτέλεσμα του *ρεύουμι*.
- ρέω, ρέβω**· ρ., γνωστό μόνο στον αόρ., δεξ *έριψα*.
- ρημάτζμα**, το· η μαστίδα, η αποβολή πύου αντί για γάλα από το στήθος θηλάζουσας γυναίκας, [ῥήγνυμι > αρχ. ῥήγμια (= άνοιγμα, απόστημα) > (ρηγμάτισμα > ρημάτισμα) > ρημάτζμα].
- ρημάτσα**· ρ. γνωστό μόνο σε τύπους αορ., έπαθα μαστίδα, *Φώτου ρημάτσι*, δεξ *ρημάτζμα*.
- ρημουγάδρου**, το· υβρ. το γαιδοῦρι, παλιογαίδουρο, [αρχ. ἔρημος + γαδοῦρ(ι)].
- ρ(η)ζ/-ρς**· κατ. ουσ., π.χ. *βλονγιάρ(η)ς, ζιφσούρς*.
- ρθούμι, ρθήτι, ρθουν**, θα· μέλλ. του ρ. *έρχουμι, θα ρθήτι να σας διούμι*;
- ρθω, ρτω**, θα· θα έρθω, *θα ρτω να σι διο*, μέλλ. του *έρχουμι*.
- ριά**· {-ριά/-ργιά} κατ. ουσ., π.χ. η *σαλματαριά, η μιριά, τα αντιριά*.
- ριάγκους**, ο· αλλ. ο *ράγκους*.
- ριάκους**· μεγεθ. κατ., π.χ. *βουδαριάκους*.
- ριάς**· {-ριάς}, κατ. αρσ. ουσ., π.χ. *ταραριάς*.
- ριβανί**, το· είδος γλυκού του ταψιού, ραβανί, [τουρ. revani].
- ριζέδης**, οι· ρεζέδες, μεντεσέδες, στροφέεις για θύρες ή παράθυρα, [τουρ. reze(=στροφέας)].
- ρίκ(ι)**· κατ. ουσ., δεξ *-ρίκους*.
- ρίκουζ/-ρίκας, -ρίκα**· μεγεθ. κατ., π.χ. *λαγαρίκους, χαχαρίκας, βουζαρίκα*.
- ριματικά**, τα· ρευματισμοί, *μι ψόφσαν τα ριματικά μ'*, [αρχ. ῥευματικός].
- ριμπατεύου**· ρ., *ριμπάτιβα, -τιψα*, ράβω γύρω-γύρω τον ποδόγυρο, ουσ. το *ριμπάτιμα*, [αρχ. ῥέμβη > μτγν. ῥέμβω(=περιστρέφομαι)].
- ρίμπα τσιόρμπα**· φαγητό νεροζούμι, \*\*[ρίμπα(< ριμπατεύου) + τσιουρμπάς, σε ελεύθ. μετ. νερορουλό φαγητό που ανακατώνεται].
- ριμπουμπλιακάς**, ο· αυτός που φορά *ριμπούμπλιακου*.
- ριμπούμπλιακου**, το· είδος καπέλου, ρεπούμπλικα, αλλ. *αραμπούμπλιακου*, [ιταλ. repubblica].
- ρινί**, το· η ρίνη, αλλ. η *λίμα 2*, το *ντιρπί*, (Νιγρ., προσφ.), [αρχ. ρίνη].
- ρίνου**· ρ., παρ. *έρινα*, για λοιπά δεξ *ρίχνου*.

- ριντές**, ο· τρίφτης της κουζίνας, [τουρ. *rende*(=μικρό ξύστρο)].
- ρίντσαλης**, ο· αυτός που γεννήθηκε στη *ρίντσα*, (τοπων. Τερπνής).
- ριξιά**, η· ρίξιμο, βολή, ντουφεκιά, εκσπερμάτωση, [*ρίνου*].
- ριπάνι(ι)**, το· ρεπάνι, υποκ. το *ριπανούδι(ι)*, [αρχ. ῥάφανος > μσν. ραπάνιον].
- ριπανίθρα**, η· είδος αγριόχορτου, *Sinapis arvensis*, [ῥάφανος > αρχ. ῥαφανίς].
- ριτσέλια**, τα· καρπουζόφλουδες ή κομμάτια κολοκύθας βρασμένα με μούστο, όπως το *πικμέζι(ι)*, [τουρ. *rezele*].
- ριχάλα**, η· μεγεθ. της λ. *ρέχα*, κι *κείνους βρουμιάρς όπου να 'νι κουπανάει τ'ς ριχάλι τ', αλλ.* η *ρουχάλα 1*, [*ρέχα* + *-άλα*].
- ρίχνου**· ρ., *έριχνα*, *έριζα*, *ρίχκα/ρίχτκα/ρίθκα*, *ρίχνω*, *πετώ*, *μη ριχς την πέτρα*· για γυναίκες *κάνω έκτρωση*, *άμα δε φάει δα του ρίζ(ει)* = αν δεν φάει θα αποβάλει ως παθ. *ρίχνουμι* = εφορμώ, [αρχ. ῥίπτω > μσν. ρίκτω > ρίχνω].
- ρήλης, -ρλου**· κατ. που αναφέρεται σε ιδιότητα, π.χ. *βουζαρήλης*, [-λής, με ανάπτυξη του ρ].
- ρόβ(η)**, η· ρόβη, όροβος, φ. που χρησιμοποιείται για κτηνοτροφή, [ῥοβος > αρχ. ὄροβιον(υποκ.)].
- ρόδα**, η· ο τροχός του *κάρου* ή του *αραμπά*, που είχε ως συστατικά μέρη, τη *σίνα*, τις *αψίδες*, τα *παρμάκια*, το *κιφαλάρι(ι)*, την *πουρειά*, το *τάσι(ι)*, το *χαλκά*, τις *ρουδόβιδες*· οι παλιοί *αραμπάδες* είχαν τροχούς χωρίς *σίνα*, [βεν. *roda*].
- ροδάν(ι)**, το· όργανο σαν το *τσικρίκι(ι)*, η διαφορά τους ήταν ότι αντί για λοξό *αδράχτ(ι)* είχε οριζόντιο *καλάμι(ι)* στο οποίο τύλιγαν την κλωστή και έκαναν τα *μασούρια*, [αρχ. ροδάνη].
- ρόδζα, ρόδσα**· τύποι του ρ. *ρουδίζου*.
- ρόδσμα**, το· ρόδισμα, κοκκίνισμα φαγητού στο φούρνο, [*ρουδίζου*].
- ρόζους**, ο· ρόζος, σκληρός κόμπος σανίδας, σκληρό μέρος στο χέρι, που γίνεται από σκληρή χειρωνακτική δουλειά, [αρχ. ὄζος].
- ρόιδινη**, η· ρόδινη, ροδαλή, *κουρή μ'*, *δεν είσι ρόιδινη*, *δες κουρή*, [αρχ. ρόδινος].
- ρόκους**· λ. που χρησ. μαζί με τη λ. *παπαρόκους*, *δες πρμ. φρ. 134*, [(παπα)ρόκους].
- ρόκους**· μεγεθ. κατ., η οποία δίνει και περιπ. περιεχόμενο, *δες παπαρόκους, ματσαρόκους*.
- ρόμι μπουγάσαντα**, το· παιγν. της Νιγρ. σαν το *τούλα-λασίτι*, *δες και π.*
- ρουβέλ(ι)**, το· περίστροφο, *δεν έβγαζες ρουβέλι*, (δημ. τρ. 7), [αγγλ. *rowel*(=τροχίσκος)].
- ρουβίθ(ι)**, το· ρεβίθι, επ. *ρουβιθένιους, -ναι, -νιου, ρουβιθίτους, -κ(η), -κου*, [αρχ. ἔρεβίνθος > μτγν. ἔρεβίνθιον].
- ρουγκόζ(ι)**, το· φυτό που μοιάζει με *καλάμι*, έχει όμως γεμάτο *καλάμι* με το οποίο γέμιζαν τα *σαμάρια*· χρησ. ανάλογα με το *σάλμα* ή τη *σικαλιά*, [παλαιοσλαβονικό *rogozā*(=πάπυρος), *δες βουλ. rogoz, σερβ. rógoz, (Π.Κ.)*].
- ρουγουβύζ(ι)**, το· λαστιχένια βεντούζα με την οποία αφαιρούσαν το γάλα από το στήθος της γυναίκας που ήταν *σπαργουμένη(η)*, [*ρώγα* + *βυζί(δες βζί)*].
- ρουγούδεις**, οι· μικρές *ρώγες*, *ρώγες σταφυλιού βρασμένες με μούστο*, όπως το *πικμέζι(ι)*, [*ρώγα* + *-ούδα*].
- ρουδάν(ι)**, το· ροδάνι, όργανο με το οποίο τύλιγαν το νήμα από την ανέμη στα *καλάμια*· το *τσικρίκι(ι)* που αντί για *αδράχτ(ι)* έχει *καλάμι(ι)*, [αρχ. ῥοδάνη].

- ρουδίζου**· ρ., *ρόδζα, ρόδσα*, ροδίζω, *ρόδσι του ψουμί· ρουδίζ(ει) = χαράζει, ροδίζει η αυγή, κόμα δε ρόδσι, πού θα πάμι;* [αρχ. ῥόδον].
- ρουδόβιδις**, οι· βίδες που στερέωναν το σιδερένιο στεφάνι της ρόδας το κάρου πάνω στις ξύλινες *αψίδις*, [*ρόδα + βίδα* (βεν. *vida*)].
- ρουζιάρκουζ, -κ(η), -κου**· ροζιάρικος, [*ρόζους*].
- ρουκάν(ι)**, το· ροκάνι, ρυκάνη, εργαλείο μαραγκού για πλάνισμα ξύλων, [αρχ. ῥυκάνη > ρουκάνι].
- ρουκανίζου**· ρ., ρουκάντζα/-ντζα, -ντσα/-νσα, -νίσ(η)κα, ροκανίζω, ουσ. το *ρουκανίδ(ι)*, το *ρουκάντζμα*, [*ρουκάν(ι)*].
- ρουκόνου**· ρ *ρούκουνα, ρούκουσα, ρουκάθκα*, βάζω κάτι μέσα σε άλλο, *ρούκουσι του παλούκ(ι) στην τρύπα, ρούκουστων στον κόρφου σ'*, \*\*[τουρ. *rükün* (=στόλος, στήριγμα)].
- ρουμανίσιους, -σια, -σιου**· αυτός που προέρχεται από ρουμάνι, *κουλόκθα ρουμανίσια*, (Ν.Π.γ' τρ. 175, [τουρ. *orman* > ρουμάνι, δεσ και *ουρμάν(ι)*].
- Ρούμελοι**, οι· οι Έλληνες· *μον ήταν τρεις χιλιάδες Τούρκοι και Ρούμελοι*, (Ν.Π.γ' τρ. 340.1), [τουρ. *Rumeli* (= η χώρα των Ρωμιών, των Ελλήνων) > Ρούμελη].
- ρούμκουζ**, ο· μεγαλόσωμος, εύρωστος, *ρούμκουζ πέτνιους*, [αρχ. ῥώμη (=ευρωστία) + *-κουζ*].
- ρουμουγύρισμα**, το· ελληνικής καταγωγής· *ξιβγαίν(ει) ένα τουρκάκι, ρουμουγύρισμα*, (Ν.Π.γ' τρ. 288.1), [τουρ. *Rum* (= οι Ρωμιοί, οι Έλληνες) + *γυρίζου*].
- ρουπίλ(η)**, η· ασθένεια που εκδηλώνονταν κυρίως με δυνατούς πονοκεφάλους, κοκκίνισμα του δέρματος στη μύτη, αλλά και άλλα συμπτώματα· πιθανώς ήταν μια μορφή ιγμορίτιδας, που τη γιάτρευαν πρακτικά καίγοντας θειάφι μπροστά στο μέτωπο και πάνω από τη μύτη του αρρώστου, ενώ έκαναν το σχετικό σταύρωμα· άλλοι έβαζαν τον άρρωστο μέσα σε καπνούς καμένης ζάχαρης ή σε καπνούς από *ίσκνα*, \*\*[μτγν. ῥούσιος (δεσ *ρούσα*) + αρχ. πέλλα (=δέρμα)].
- ρούσα**, η· ξανθοκόκκινη γυναίκα, *πάνι του κλίκ(ι) σ' μπάμπου τ' ρούσα*, [λατ. *ruseus* > μτγν. ῥούσιος].
- ρουτάου, -ώ**· ρ., *ρουτούσα, ρώτσα, ρουτήθκα*, ρωτώ, και *όσοι διαβάτες κι αν πιρνούν όλους θα τους ρουτάεις*, (Ν.Π.γ' τρ. 419.4)· ως παθ. *ρουτιούμι* = ρωτώ για μένα σε γιατρούς, σε μάντεις κλπ., με ρωτούν, *ρουτήθκα 'τ'ς γιατροί, γιατί δε ρουτιέτι φτος να πει*, πρ. *ρώτσι, ρουτθούς, ρουτθήτι*, [αρχ. ῥωτῶ > μσν. ρωτῶ].
- ρουφούζ(ι)**, το· κακής ποιότητας *καπνό* που το χώνιζαν από το *μαζούλ(ι)/γκιουμπέκ(ι)*, ρεφούζιο, αλλ. η *σαράπα*, \*\*[τουρ. *göfij* (=απορρίπτω)].
- ρουχάλα 1**, η· μεγάλη *ρέχα*, αλλ. η *ριχάλα*, \*\*[*ρέχα* (> ρεχ-άλα, μεγεθ.) > ροχάλα].
- ρουχάλα 2**, η· δυνατό ροχαλητό, [*ρουχαλίζου*].
- ρουχαλίζου**· ρ., *ρουχάλλζα/-λτζα, -λσα/-λτσα/-ληζα*, ροχαλίζω, [αρχ. ῥέγχω > ῥόγχος > μτγν. ῥογχαλίζω].
- ρουχάλτζμα**, το· ροχάλισμα, [*ρουχαλίζου*].
- ρούχο/-χου, το**· κάθε είδος ενδύματος, χοντρό υφαντό, όπως η βελέντζα χωρίς φλόκια· πληθ. *τα ρούχα*, εκτός από την κ. σημ., για τις γυναίκες είναι η εμμηνορρυσία, ενώ για τους άντρες σημ. ότι έχουν τα νεύρα τους, [σλ. *ruho* > μσν. ροῦχον].
- ρς**· δεσ *-ρ(η)ς*.

**ρτω**, θα· τύπος του *έρχουμι*, *θα ρτω θελτς δε θελτς*, δεσ και *ρθω*.

**ρυζόπτα**, η· δεσ *πίτα γλυκιά*.

**ρώγα**, η· η θηλή του στήθους, η ρώγα του σταφυλιού, η πιπίλα των μωρών, που παλιότερα ήταν ένα κομμάτι από λουκούμι τυλιγμένο σε πανί, [αρχ. ῥάξι > μτγν. ῥώξι].